

**HORDALAND,
SOGN OG FJORDANE
STATSADVOKATEMBETER**

Riksadvokatembetet
Postboks 2102 Vika
0125 OSLO

DERES REF.:
Deres ref. 21/955

VÅR REF.:
Vår ref.

DATO:
30.09.2021

**RAPPORT OM UNDERSØKELSER OG TILTAK I ANLEDNING VEST
POLITIDISTRIKTS BRUK AV TVANGSMIDLER I NARKOTIKASAKER**

Bakgrunn:

På bakgrunn av diskusjoner knyttet til regjeringens forslag til rusreform, sendte riksadvokaten 9. april då. brev til landets politidistrikt og statsadvokatembeter med presiserende retningslinjer for bruk av tvangsmidler, særlig for mindre narkotikasaker (heretter "brukersaker"). Presiseringene rettet seg særlig mot kravet til:

- Relevant etterforskningsformål (krav til presisering av mistanke og formål med ransaking)
- Forholdsmessighet
- Korrekt hjemmel for tvangsmidlene
- Korrekt beslutningsnivå for tvangsmidlene
- Notoritet om beslutningen og vurderingene i denne forbindelse
- Mulighet for reell legalitetskontroll

I brev av 13. april då. fra riksadvokaten ble det beordret flere fagledelsestiltak herunder en kontroll av politidistriktenes etterlevelse av regelverk og prinsipper mht. bruk av tvangsmidler – særlig ransaking og kroppslig undersøkelse – i brukersaker samt vurdere påtalemyndighetens forutsetninger for legalitetskontroll med disse sakene.

Lokalt regelverk:

Forut for 9. april då. forelå lite lokalt instruks – eller regelverk knyttet til bruk av tvangsmidler i brukersaker i Vest politidistrikt. I den lokale straffesaksinstruks, revidert 4. januar 2021, er det om narkotikasaker anført i pkt. 7.3.10:

På anmeldelsesstadiet skal det som hovedregel opprettes en sak ved brudd på narkotikalovgivningen, selv om saken omhandler både oppbevaring, bruk eller narkotikalovbrudd.

Om bruk av tvangsmidler heter det i pkt. 7.5.2:

Påtaleansvarlig skal fortløpende på eget initiativ og på anmodning fra etterforsker vurdere behovet for bruk av tvangsmidler i en straffesak. Hvis påtaleansvarlig ikke er på jobb eller ikke har tid kan jourhavende beslutte bruk av tvangsmidler.

I samme instruks er påtaleansvarlig og jourhavendes roller og ansvar definert i pkt. 1.10 og 1.11. Beskrivelsene gjengis ikke her, men fremstår å være korrekte og omfattende gjengivelser av forventninger knyttet til påtaleansvarlig/jourhavende.

På bakgrunn av ovenstående kan det konstateres at forut for 9. april då. forelå det lite formell skriftlig instruksjon om bruk av tvangsmidler ut over det som fremgår av sentrale dokumenter så som straffeprosessloven, påtaleinstruksen og riksadvokatens rundskriv mv.

Vest politidistrikt var etter den 9. april tidlig ute med å utforme mer detaljerte retningslinjer, instruksjer og sjekklister for typetilfeller samt å lage implementeringsplan for videre oppfølging. Nevnte styringsdokumenter ble utarbeidet av en arbeidsgruppe nedsatt av politidistriktets påtaleleder med deltakelse av nøkkelpersonell fra etterforskning, ordenstjeneste og påtale. Embetsleder var i jevnlig kontakt med påtaleleder ifb. med dette arbeidet og fikk utkast til de forskjellige dokumenter oversendt for eventuell uttalelse og merknader.

Politidistriktet var representert i nasjonal arbeidsgruppe for å utforme utkast til nasjonale retningslinjer for ransaking i narkotikasaker. Politidirektoratets sentrale retningslinjer av 2. juli 2021 er dermed i det alt vesentlige i samsvar med de lokale retningslinjer som kom på plass i Vest pd i løpet av våren 2021.

Skjønt det forut for 9. april nok må sies å ha vært mindre formelt instruksverk på plass enn ønskelig, viser forarbeidet til någjeldende instruks at bevisstheten i organisasjonen om reglene, deres rekkevidde og begrensninger, for det meste var tilstede. Dette bekreftes ytterligere av våre samtaler med personell fra politidistriktet, jfr nedenfor under " Samtaler med personell fra Vest politidistrikt". Det kan dog synes som om det har vært noen regionale og organisatoriske forskjeller i denne forbindelse. Det vises til hva som er anført nedenfor ifb. med "Regionale forskjeller/forebyggende arbeid".

Etterlevelsesundersøkelse – saksgjennomgang og intervjuer – forberedelser:

Riksadvokaten har utarbeidet et spørsmålsett som skal anvendes på alle registrerte straffesaker i politidistriktet kodet som bruk/besittelse samt mindre overtredelser av strl. § 231 i ukene 25/2020, 42/2020 og 3/2021. For Vest politidistrikt utgjorde dette til sammen 63 saker. Svar på disse spørsmålene ble lagt inn i Survey Exact for analyse. Forut for saksgjennomgangen gikk politidistriktet gjennom PO-logg og jourlogg og la inn relevante innføringer fra beslutningstagere i den enkelte sak, eller anførte i notat om det ikke hadde vært påtaleinvolvering i beslutningene i saken.

Vi fikk tilsendt fra politidistriktet organisasjonskart og trekkinstruks samt ovennevnte instruksverk. Det fremgår at den altoverskyggende del av beslutninger om bruk av tvangsmidler treffes i FSI av jourhavende og at der hastekompetanse (strpl. § 198) benyttes, vil det gjennomgående være fra patruljemannskaper tilknyttet GDE, utrykningspolitiet eller Innsatsgruppen mot åpne russcener (IMÅR). Sist nevnte enhet ble opprettet ifb. med stenging av Nygårdsparken (formentlig Norges største åpne russcene) i 2014. Formålet med IMÅR er å forhindre dannelse av nye åpne russcener/omsetnings-steder i Bergen Sentrum i kjølvannet av at en så etablert arena som Nygårdsparken ble gjort utilgjengelig. Enheten vil således i større grad enn andre ha kontakt med det etablerte rusbrukermiljøet.

Ved riksadvokatens brev av 18. august då., ble det gitt føringer for hvem som ble ansett som relevant personell til å intervjuer i denne forbindelse og forslag til spørsmål og problemstillinger å berøre i intervjuene.

På ovennevnte bakgrunn ble følgende innkalt til intervju:

1. Påtaleleder ved FSI pi Kristina Caldwell
2. Erfarne jourhavende, padv Jan Christian Alvheim og padv. Martine Haaland (sistnevnte satt også i arbeidsgruppen som ble nedsatt for å etablere lokale og nasjonale retningslinjer mv. innen dette fagfeltet etter 9. april).
3. Tidligere koordinator og instruktør for implementering av politiarbeid på stedet, nå fagansvarlig for politiarbeid på stedet, teamleder på patrulje pfb Christian Stormo Pedersen
4. Teamleder ved IMÅR, Pob Thomas R Natland
5. Teamleder ved politipatrulje (tidl. teamleder IMÅR) pfb Frode Andre Selven
6. Pfb ved IMÅR Idun Knutsen.

Saksgjennomgang:

De 61 sakene ble gjennomgått i løpet av 3 dager av førstestatsadvokat Eirik Stolt-Nielsen og statsadvokat Magne Kvamme Sylta. Kun 45 av sakene viste seg relevante for undersøkelsen i den forstand at det var brukt tvangsmidler. Utvalget inneholdt ellers en del saker med funn av narkotika

uten mistenkt og saker der bruk eller besittelse av narkotika ble konstatert ved erkjennelse uten at det var brukt ytterligere tvangsmidler.

Allerede det lave antall saker i løpet av 3 tilfeldige uker i et så vidt stort politidistrikt, indikerer at politiet ikke utviser, eller utviste, særlig aktivitet for å etablere og etterforske brukersaker. Dette blir enda tydeligere når det kan konstateres at 32 saker, 51% av alle sakene – langt høyere om en bare ser på saker relevant for undersøkelsen- ble etablert i kombinasjon med andre straffbare forhold. Med så få saker vil prosentvise utslag av enkeltsvar gi store utslag. Det har vært vanskelig å være konsekvent i besvarelsene på enkelte typetilfeller.

Funn/typetilfeller ved saksgjennomgang:

Trafikk og andre forhold:

Den altoverskyggende andel saker er altså etablert ifb. med trafikksaker og det er særlig utrykningspolitiets etterretningspatrolje som avdekker slike saker. Vi fant ingen saker der disse sakene ikke ledet til positiv påtaleavgjørelse. I samtlige saker er det tatt rusmiddelundersøkelse på grunn av mistanke om føring i påvirket tilstand. I samtlige saker er det påvist påvirkning – regelmessig over grensen i vegtrafikkloven § 22. Patruljenes visuelle vurdering (tegn og symptomer) for å etablere mistanke, synes således presis.

Noen saker er initiert av ordensforstyrrelser og andre straffbare forhold. Ved pågrep viser siktede seg ruset og vedgår bruk og/eller besittelse eller stoff har fremkommet ved ransaking-/sikkerhetsvisitasjon på annet grunnlag enn mistanke om narkotika.

I saker der ruspåvirkning mistenkes og/eller erkjennes, er det svært ofte foretatt ransaking av mistenkte sin person på grunnlag av mistanke om besittelse eller oppbevaring av ytterligere narkotika basert på observasjoner eller siktedes egne opplysninger. Der siktede befinner seg i et kjøretøy er dette da regelmessig også ransaket i forlengelse av personransakingen. Disse ransakingene skjer alle etter beslutning fra tjenestemann jf strpl. § 198 nr. 2. I den grad det kan utledes fra dokumentene, fremstår dette som en "lett"/skånsom ransaking innenfor rammene for forholdsmessighet. Det ville faktisk vært tid til å ringe jourhavende i disse sakene, men dette kunne sette formålet med ransakingen i fare da mindre mengder narkotika er lett å kvitte seg med om politiet må ta oppmerksomheten bort fra siktede for å ringe jourhavende og vente på beslutning. Begrunnelse for egen-beslutning vil da måtte finne støtte i strpl § 198, nr 3 som fordrer sterk mistanke om handling med strafferamme over 6 måneders fengsel. Det må altså i tilfelle forutsettes mistanke om overtredelse av strl § 231. Dette spørsmålet ble tatt opp med samtlige tjenestemenn vi snakket med og tilbakemeldingene gir grunn til å akseptere en slik praksis. Foreligger det først grunnlag for sterk mistanke om at siktede innehar narkotika utover det vedkommende har inntatt, vil det på stadium før ransaking knapt være mulig å skille mellom mistanke om besittelse

(legemiddeloven § 31, 2. ledd) og oppbevaring (strl § 231), dette da det for enkelte stoff ikke krever særlig stor mengde før forholdet vurderes som oppbevaring. Det var meget få tilfeller der funn eller andre opplysninger ga grunnlag for å gå videre med ransaking hjemme hos siktede. Da ble jourhavende kontaktet med ett unntak der "ferske spor" ble benyttet.

Passasjer i bilen:

Ved noen tilfeller beskrives i anmeldelse en begrunnet mistanke om at passasjerer også er ruset på narkotika og det er tydelig og/eller opplyst at inntaket har skjedd nylig. I disse tilfellene opprettes egen sak på passasjer som også ransakes på samme måte basert på sterk mistanke om ytterligere narkotika. I disse tilfellene fant ransaking noen ganger sted etter tjenestemanns beslutning jf strpl. § 198 nr. 2 mens det ved noen anledninger ble ringt til jourhavende for beslutning jfr strpl. § 197 annet ledd. Heller ikke av denne type ble det funnet henlagte saker eller saker med negativt funn. Også her kan praksis forsvares ut fra formålet med ransakingen, jfr over vedr "Trafikk og andre forhold". I noen tilfelle er det imidlertid ikke like godt begrunnet, så svar i undersøkelse har variert noe.

Innsatsgruppe mot åpne russcener/rene narkotikasaker:

Noen ganske få saker gjaldt kun mistanke om bruk/besittelse. IMÅR har ved noen anledninger spaningsposter for å observere salgssituasjoner. I disse sammenhenger pågripes kjøper umiddelbart og ransakes på stedet på egen beslutning jf strpl. § 198 annet ledd. Sakens videre forløp for pågripelse og ransaking hos og av selger skjer etter kontakt med og beslutning fra jourhavende. Etterforskningen er da innrettet for å avdekke salg og tvangsmiddelbruk skjer i henhold til regelverket. Det forekommer også ransaking hos kjøper basert på informasjon fra sak mot selgere (Notat om gjeld/vippsoverføringer ol.). Her foreligger rettslig beslutning for ransaking. Sakene ligger i skjæringspunktet mellom etterforskning for å underbygge omfanget i siktelse mot selger/danne grunnlag for inndragning og etablering av sak mot kjøper. Hvilke mengder som etterforskes i denne sammenheng kan være gjenstand for regionale forskjeller.

Mobiltelefoner:

I 8 tilfeller ble mobiltelefoner gjennomgått. I 5 av disse tilfellene fremsto dette relevant ut fra saken. Flere av telefonene ble besluttet beslaglagt, men alle ble utlevert kort tid etterpå uten ytterligere gjennomgang. Mobiltelefongjennomgangen syntes kun relevant der det ble etterforsket med henblikk på å avdekke selger jf ovenfor, av innsatsgruppen mot åpne russcener.

Kroppslig undersøkelse ved rusprøve:

I den grad det er tatt blodprøver av siktede har dette stort sett sammenheng med mistanke om kjøring i påvirket tilstand. Som nevnt over, synes presisjonen for tegn og symptomer god og prøvene adekvate. Ved kun 1 anledning er det tatt urinprøve av siktede utelukkende for å

underbygge mistanke om bruk. Ellers er blodprøve tatt i forbindelse med etterforskning av annen straffbar handling der dette etter omstendighetene virket riktig. Foruten vegtrafikksaker som nevnt, er dette ved grovere volds og trusselsituasjoner med litt variasjon mtp hvor alvorlige forholdene var. Det vises til hva som er anført nedenfor under regionale forskjeller.

Samtaler med ansatte ved Vest politidistrikt:

Samtalene ble gjennomført slik at påtalejuristene ble intervjuet hver for seg. Politibetjentene ved IMÅR/patrulje som ble intervjuet om praksis, politibetjentene Natland, Selven og Knutsen, ble intervjuet sammen. Fagansvarlig for politiarbeid på stedet, pfb Pedersen, ble intervjuet alene. Intervjuene ble gjennomført etter at saksgjennomgangen var fullført og i samsvar med føringen i riksadvokaten brev 18. august 2021.

Intervjuene ble gjennomført av førstestatsadvokat Eirik Stolt-Nielsen, statsadvokatene Magne Kvamme Sylta og Benedikte Høgseth. Alle var til stede ved samtlige intervjuer.

Samtaler påtaeljurister

Samtlige jurister ble i forkant oversendt følgende spørsmål:

1. Henvendelser på jourvakt før og etter 9.4.om ransaking og rus-test av rusbrukere – er det endring i antall og /eller kvalitet på henvendelsene?
2. Tanker om lokal praksis på dette feltet før og etter 9.4. –reell endring?
3. Jourhavendes kontroll med
 - formålet med etterforskning/bruk av tvangsmiddel
 - grunnlaget for siktelse
 - forholdsmessigheten av tvangsmiddelet i den aktuelle sakOpplever dere reelle eller formelle hindringer for denne kontrollen?
Har det skjedd noen endring på dette feltet?
4. Opplever dere endring i praksis mtp ransaking på "ferske spor" – strpl § 198, nr 3
 - hvordan oppfatter dere tjenestemenns forståelse av dette regelverket?
 - (Tilstrekkelig/utilstrekkelig? Eksempler?)
5. I hvilke situasjoner/saker får dere forespørsel om tvungen rus-test?
 - er det noen endring på dette området?
6. I hvilke situasjoner/typer saker opplever dere at brukere ransakes?
 - er det noen endring på dette området?
7. I hvilke situasjoner opplever dere at mobiltelefoner gjennomgås (enten ved beslag og full speilkopi/tømming, eller ved at tjenestemenn under ransaking gjennomgår og skriver ned opplysninger/tar bilde av skjerm)
 - blir jourhavende forespurt før dette evt gjøres?
 - er det noen endring på dette området?

8. Opplever dere ulikheter i praksis fra forskjellige tjenestesteder eller – enheter i distriktet?
Kan dere evt beskrive det?
9. PODs retningslinjer for ransaking i narkotikasaker av 2.7.då.
 - er denne kjent?
 - hvordan er den formidlet i politidistriktet?
 - Etterleves den etter din oppfatning?
 - Har retningslinjen medført endringer ift tidligere rutiner? Eventuelt hvordan?

Samtlige 3 jurister svarte forholdsvis likt på disse spørsmålene. Det oppleves ikke å være noen markant endring pr. 9. april då. Praksis knyttet til bruk av tvangsmidler for brukersaker var strammet til forut for dette. Samtlige opplevde at ved integrering av GDE Sogn og Fjordane i politidistriktet oppsto et behov for harmonisering da praksis i denne regionen var annerledes jf nedenfor om regionale forskjeller.

Gjennom samarbeid FSI og påtaleseksjonen GDE Sogn og Fjordane var slik harmonisering nå gjennomført i løpet av 2020. Pr. i dag ble det ikke lenger fremsatt ønsker om rustest kun for påvisning av bruk av narkotika. Det ble heller ikke fremsatt ønsker om ransaking for å avdekke omfang av bruk, men derimot for å avdekke selgere i noen sammenhenger og for å kunne dokumentere omfang av kjøp/salg. Mobiltelefoner var fremdeles gjenstand for interesse fra patruljene i den forstand at det ved henvendelse til jourhavende ofte ble opplyst at en hadde "sjekket telefon uten å finne noe" eller sjekket telefon som ga opplysninger som underbygget mistanken. Dette ble dog ansett som vanligere før enn nå og at det pr. i dag er en skjærpet bevissthet om at gjennomgang av mobiltelefon er et tvangsmiddel. På dette punkt ble 9. april i større grad ansett som et skille for praksis. I tilfeller der det etableres saker av noe alvor, vil regelmessig mobiltelefoner beslaglegges for eventuell speilkopiering/tømming. Vurdering av hvorvidt telefonene da skal gjennomgå eller utleveres treffes senere av påtaleansvarlig i samarbeid med politifaglig etterforskningsleder. Regelmessig foreligger det korrekt hjemmel og beslutning treffes av påtalemyndigheten der telefon er beslaglagt.

Ingen av juristene opplevde at politidistriktets politipatruljer hadde fokus på å avdekke bruk eller brukere. Regelmessig var spørsmål relatert til dette knyttet til mistanke om påvirket fører av motorvogn eller salg ved åpne russcener jf over. I tilfeller med ruspåvirket fører, vil noen politipatruljer ha etterretningsinformasjon knyttet til miljøer/steder/personer som gjør at prøvene blir mindre tilfeldig og treffsikkerheten svært høy. Noen ganger kan dette bære preg av iverksatt etterforskning basert på et mistankegrunnlag forut for påtreff av vedkommende fører. En slik eventuell etterforskning er i tilfelle egeninitiert fra patruljen da påtaleansvarlig først kontaktes på tidspunkt for tvangsmiddelbruk ut over ransaking av fører og bil ifb. med mistanke om føring i påvirket tilstand. Det kan diskuteres om dette representerer en omgåelse av strpl. § 225 og at mistankegrunnlaget i utgangspunktet er et annet enn den trafikk kontroll som gjennomføres.

Treffsikkerheten synes imidlertid høy og etableringen samsvarer med oppdraget : å stanse ruspåvirkede førere.

Legalitetskontroll

Legalitetskontroll ved bruk av tvangsmidler forutsatte tilgang på tilstrekkelig informasjon på riktig tidspunkt. I saker der jourhavende ble oppringt, ble muligheten for legalitetskontroll oppfattet som god. I saker der man ikke ble oppringt derimot, var en henvist til etterfølgende kontroll av dokumenter og notoriteten rundt både mistankegrunnlag og formål med tvangsmidlene var da variabelt. Den påtaleansvarliges tid og anledning til å gjennomgå dette på en gode måte ble også oppfattet å være svært begrenset. Dersom intet skrives der intet finnes, er det ingen mulighet for etterfølgende kontroll. Det var dog ingen som beskrev slik praksis eller grunn til å tro at slik praksis forekom.

I etterkant av samtalene, har en mottatt utkast til rutine for påtalemyndighetens legalitetskontroll med tvangsmiddelbruk for uttalelse. Rutineutkastet er for en stor del basert på et tilsvarende dokument utarbeidet i Oslo politidistrikt. Da dette er et uferdig produkt, vedlegges ikke kopi.

Bruk av hastehjemmel ved ferske spor/sterk mistanke:

I typetilfellet med ruspåvirket fører, synes bruk av strpl §198 nr 2 og 3 som hjemmel for tjenestemenns egenbeslutning for ransaking av fører og bil innarbeidet. Det fremgår grunnlag for mistanke i rapportene som produseres i saken og praksis fremstår, som nevnt over, forsvarlig. Ut over dette synes praksis betydelig innstrammet i den forstand at jourhavende opplever å bli oppringt for det meste av tvangsmiddelbruk som ikke haster.

Samtaler polititjenestemenn

Intervjuene med tjenestemenn ved politidistriktet ga det samme inntrykk. De fikk følgende spørsmål oversendt i forkant:

1. Terskel for å kontakte jourhavende mtp ransaking – ferske spor eller ikke ?
2. Praksis for å se eller beslaglegge mobiltelefon
3. Typetilfelle der personransaking er aktuelt
4. Når evt ransaking utover person er ønskelig i brukersaker
5. Testing for rusbruk
6. Regelverk, instruksjer og rutiner- før og etter riksadvokatens brev, herunder vil hvordan retningslinjene av 2.7.då fra POD formidles og evt tilbakemeldinger på dette fra mannskapene.

Samtlige tjenestemenn tok avstand fra å "gå i lommene på brukerne". I den grad de hadde sikkerhetsvisitasjon/våpenvisitasjon jf politiloven § 7 ville de uvegerlig måtte registrere stoff de avdekket, men dette var ikke målet. Samtlige oppfattet terskel for sikkerhets-visitasjon uforandret og klart noe annet enn ransaking. Det forelå ikke lokale føringer for bruk av sikkerhetsvisitasjon. Det var basert på egen vurdering knyttet til oppdraget/historikk med den aktuelle person og situasjonen.

Det ble oppfattet å være stort spenn i skjønnset til påtalemyndigheten med tanke på hvilken informasjon som etterspurt av jourhavende før beslutning om tvangsmiddel ble truffet og også med tanke på hvor terskelen lå for å treffe slik beslutning. Usikkerhet knyttet til rekkevidden av regelverket ble oppfattet større etter 9. april enn før. Samtlige tjenestemenn ga uttrykk for at fokus på narkotikasaker var betydelig redusert både i politidistriktet og nasjonalt og at dette hadde vært tilfelle forholdsvis lenge før 9. april då. Det ble opplyst som eksempel at Politihøgskolen i sin undervisning hadde lite fokus på narkotika og heller ikke underviste tegn og symptomer som før. Som det ble uttalt fra en av tjenestemennene : "Forebyggende enhet oppretter flere brukersaker enn oss i anledning tidlig ute kampanjen".

Hovedarena for avdekking av rus vil ut fra det som fremkom i samtalene, være trafikkontroller og ordensoppdrag der mistenkte fremstår ruset. Dette ble for så vidt bekreftet av saksgjennomgangen, jfr over.

Det ble ikke lenger ransaket grundig for å avdekke oppbevaring/besittelse på person. Dette ville regelmessig kreve full avkleddning da narkotika i noe volum ofte gjemmes i undertøy. Dette fordrer kvalifisert mistanke og beslutning fra jourhavende. Slike saker oppsto som regel i kjølvannet av andre saker og beslag med et kvalifisert mistankegrunnlag om større mengder narkotika. Det ble ikke gjort ransaking av brukere med henblikk på "tilfeldighetsfunn".

Lokal opplæring/instruksjon

Det var gjennomført flere fagdager og lokal instruksjon om bruk av tvangsmidler i narkotikasaker etter 9. april då. Riksadvokatens retningslinjer av 9. april då samt de tiltakskort, retningslinjer og sjekklister som er utarbeidet lokalt av arbeidsgruppen nevnt over, var kjent for tjenestemennene og det var instruert på parole ol. PODs nasjonale retningslinjer av 2. juli då. var derimot ikke kjent for noen av tjenestemennene og kun for en av de tre juristene (Den som hadde sittet i arbeidsgruppen). Formentlig er dette fordi PODs retningslinjer for ransaking i narkotikasaker av 2. juli då. ble lansert i fellesferien gjennom en e-post og lagt på Kilden og var forsvunnet fra overskriftene i Kilden før mange kom på jobb igjen. Politidistriktet er bedt om å gjennomføre ytterligere opplæring knyttet til retningslinjene

Regionale forskjeller/forebyggende arbeid:

Vi har i tillegg til den gjennomførte undersøkelse av utvalgte enkeltsaker, anmodet politidistriktet om å få oversendt en oversikt over eventuelle brukersaker der bruk av tvangsmidler er beordret av domstolen. Disse sakene viste seg uten unntak å stamme fra GDE Sogn og Fjordane og å ligge 1 år eller mer tilbake i tid. Det var da åpenbart praksis å anmode om rettens kjennelse for ransaking på bopel og tvungen rusmiddel-undersøkelse av ungdom under mistanke for rusmisbruk. Ransakingsbeslutninger ble i disse sakene gitt av domstolen med angivelse av at det begjærte tvangsmiddel var forholdsmessig uten særlig ytterligere refleksjon eller begrunnelse. Denne praksis henger for så vidt sammen med en bekymring uttrykt av flere tjenestemenn om at det er viktig å komme i "inngrep med de unge", drive forebygging og etablere kommunikasjon og unngå ytterligere rekruttering til bruk gjennom å få etablert brukersaker tidlig. Samtlige begjæringer om bruk av ransaking og rettens beslutninger om dette synes imidlertid å ha oppført høsten 2020. En har forespurt Vest politidistrikt om praksis pr. i dag og er da gjort oppmerksom på en diskusjon som pågikk i politidistriktet vinteren 2020/2021 om harmoniseringen av praksis mellom GDE Sogn og Fjordane og den øvrige del av politidistriktet. I denne diskusjonen ble spørsmålet om forholdsmessighet ved bruk av tvangsmidler avgjørende for at praksis i GDE Sogn og Fjordane ble endret slik at det ikke lenger skulle brukes tvangsmidler for avdekning av bruk. "Tidlig ute" som virkemiddel for å motvirke rekruttering til narkotikamiljøene er fremdeles et virkemiddel i den forstand at det gis påtaleunntakelser til unge brukere og følges opp med avtaler. Det gjøres imidlertid ikke aktive etterforskningskritt for å avdekke bruk slik som tilfellet var tidligere. Det kan være noe forskjell mtp mengdeterskel for initiering av etterforskning av kjøp av narkotika, jfr over om "Innsatsgruppen mot åpne russcener/ rene narkotikasaker", men antakelig ikke mer enn en kan forvente i et stort politidistrikt.

Andre fagledelsestiltak fra statsadvokatene:

Det er blitt gjennomført løpende dialog med Vest politidistrikt om problemstillinger knyttet til bruk av tvangsmidler. I denne forbindelse er det foretatt fortløpende avklaringer med påtaleleder om problemstillinger som er reist ifb. med arbeid med lokale retningslinjer og senere de nasjonale retningslinjer for tvangsmiddelbruk i brukersaker.

Etter riksadvokatens brev av 9. og 13. april då. samt politidirektoratets brev av 11. mai og oppfølgende embetsledermøter, ble det sendt et presiserende brev til politidistriktet på bakgrunn av de skriftlige og muntlige meddelelser fra riksadvokatembetet og POD samt de henvendelser en har mottatt fra politidistriktet ved embetet. Brevet gikk ut herfra 7. juni då. kopi vedlegges denne rapport.

Det ble gjennomført orienteringsmøte med seksjonslederne fra felles enhet for påtale 18. juni då. med anledning til innspill av konkrete problemstillinger fra politidistriktet til vurdering på senere

fagdag i den grad de ikke kunne svares ut i møtet. Det ble gjennomført fagdag for påtaleseksjonen ved politidistriktet samt relevant personell for øvrig dels ved fysisk oppmøte og dels ved streaming til andre lokasjoner den 26. juni då. for å gjennomgå avklaringer og svare på spørsmål som var kommet inn til statsadvokatembetet.

Oppsummering

En har inntrykk av at praksis knyttet til bruk av tvangsmidler i Vest politidistrikt er i samsvar med den standard som settes i riksadvokatens brev av 9. april då. og at dette i det alt vesentlige var tilfelle ved politidistriktet også forut for 9. april då. Den ovenfor beskrevne prosess har bidratt til øket bevissthet om regelverk som i det alt vesentlige var kjent på forhånd. Det tydelige fokus som har blitt rettet mot beslutningsprosessene og krav til notoritet, særlig om forholdsmessighetsvurderingene, kan ha bidratt til en øket usikkerhet og dermed noe mer restriktiv praksis hos påtalemyndigheten i politiet i frykt for å gjøre feil. Samtidig kan det har ført til en øket usikkerhet hos tjenestemenn med en uriktig oppfatning av at handlingsrommet er redusert.

Hovedutfordringen for legalitetskontroll synes å være i grensesnittet mellom ordens-/patroljetjeneste og etterforskning, særlig der kontroll utføres på et bredere mistankegrunnlag enn umiddelbar observasjon.

Det finnes lite notoritet om de eventuelle kontrollerte som det ikke etableres anmeldelse på og hvordan og hvorfor disse i tilfelle kontrolleres. Opprettelse av beslagsrapporter også ved mangel på funn i noen av de gjennomgåtte saker, indikerer imidlertid at også negative funn registreres.

Det er intet i våre funn som tyder på at politidistriktet har en bevisst strategi for å etterforske bruk/besittelse av narkotika eller omfang av dette for enkelte siktede det være seg unge "nyrekrutterte" eller gjengangere . Det er heller intet i våre funn som tyder på at politidistriktet anvender etterforskning av bruk/besittelse som verktøy for å avdekke "tilfeldighetsfunn".

Det er intet i våre funn som tyder på at det foreligger systematiske mangler ved politidistriktet hva gjelder bruk av hastebestemmelsene "ferske spor" /"nærliggende fare" jf strpl. § 198 nr. 2 og 3.

Det er intet i våre funn som tyder på at politidistriktet ikke foretar adekvate forholdsmessighetsvurderinger når bruk av tvangsmiddel skal besluttes både mht. kroppslig undersøkelse, ransaking og gjennomgang av mobiltelefoner, skjønt det mtp mobiltelefoner nok har skjedd en form for innskjerping etter 9. april då.

Disse konklusjoner baseres på den notoritet som kan utledes av de etablerte straffesaker vi har gjennomgått og svar i de gjennomførte intervjuer samt de forespørsler som er gjort til politidistriktet fra 9. april då. og utover.

En har utover dette forespurt politidistriktet om registrering av visitasjoner, jfr PODs retningslinje for ransaking i narkotikasaker pkt 2.2.3.3. Vest politidistrikt har for øyeblikket ikke rutiner for registrering av foretatte visitasjoner i PO. En ser at sikkerhetstenkning tilsier en rekke sikkerhetsvisitasjoner og at IMÅR-oppdraget tilsier en rekke våpenvisitasjoner som for den som visiteres nok vil oppfattes som en ransaking. Det er imidlertid uttrykt klar forståelse for forskjellen på ransaking og visitasjon fra dem vi har hatt samtaler med og det er ikke grunn til å tro at visitasjon foretas i større omfang enn behov tilsier. Politidistriktet vil etablere rutine for registrering i PO av all visitasjon som ikke registreres i straffesak i samsvar med retningslinjene.

Med vennlig hilsen

Eirik Stolt-Nielsen
førstestatsadvokat